

1940

M Á J U S

Kiáltó Szó

SZERKESZTI:
DR. TAVASZY
SÁNDOR

T A R T A L O M

Dávid Gyula: A Lélek és egyházunk megújulása. — „IGY SZÓL AZ ÚR“. Borbáth Dániel: A Szentlélek vétele. — Kozma Tibor fordítása: A keresztyén élet. — T. S.: Dr. bikfalvi Bene Ferenc. — Dr. Jancsó Elemér: Bod Péter önéletrajza. — Keresztyén kritika. — Irodalom és művészet. — HIREINK.

1940-ben megjelent könyvek:

A szórványmunka elvi és gyakorlati kérdései	<u>Lej</u>
Szerkesztette Dr. Imre Lajos	25
Vásárhelyi János: Számadás. Tanulmányok, cikkek, előadások, 240 oldal	200
László Dezső: Uram, taníts minket imádkozni! Középkorai imakönyv	8
Szívemet hozzád emelem. Ref. imakönyv	8
Borbáth Dániel: Francke, az árvák atyja. A Református Könyvtár kiadványa a belmisszió nagy hősről, aki „Bízott Istenben“.	10
Orth Győző: Isten harsonája (Zwingli élete)	10
Nutzinger—Orth Győző: Haláltánc Középkori misztériumjáték	10
Dr. Nagy Géza: Geleji Katona István személyisége levelei alapján	30

Kapható! *A jugoszláviai református egyház* **Kapható!**

Énekeskönyve

490 énekkel, Heidelbergi Kátéval, imákkal és énekmutatóval, Kálvin Jánosnak a zsoltárokhoz írt előszavával.
Ára 120 lej.

A Kálvin-Kommentárok megjelent kötetei

Timótheushoz írt levelek 150 lej.
Synoptikus evangéliumok I. rész 180 lej.

A „Dolgozatok a református theologiai tudományok köréből“ c. füzet sorozat legújabb számai:

DR. TAVASZY SÁNDOR:

Az ethika mai kérdései.

Ára 15 lej.

Mi szükségünk van az Ótestamentumra

Írta: Dr. Gönczy Lajos. Ára 20 lej.

KOZMA TIBOR:

Téma és textus a prédikációban

Ára 25 lej.

Horváth Jenő: Most szedtem a fáról Lej
Elbeszélések ... 50

A mi meséink. 30 magyar népmese, 170-180 oldal, 18 illusztrációval, jó papíron, kötve 70
olcsóbb papíron, füzve 40

Megrendelhetők az „IFJÚ ERDÉLY“ iratterjesztésében.

KIÁLTÓ SZÓ

SZERKESZTI: DR. TAVASZY SÁNDOR // FŐMUNKATÁRSÁK: BIRÓ SÁNDOR ÉS LÁSZLÓ DEZSŐ.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: CLUJ, CALEA MARECHAL FOCH 38. SZÁM.

Kéziratok, előfizetési díjak ide küldendők. — Előfizetési díja félévre 50 Lei, egész évre 100 Lei.

XIV. ÉVFOLYAM

1940 MÁJUS

5. SZÁM

Inregistrat la Tribunalul sub N-rul 1507/1938, la N-rul curent 27. sz. a. bejegyezve a clujl Törvénszékéknél.

A Lélek és egyházunk megújulása.

1. Ha elővesszük a Szentírást és a pünsödsi esemény leírását az Apostolok Cselekedeteiből elolvassuk, két meglepő eseményt találunk: *egyik*, hogy a Szentlélek ünnepén voltaképpen nem a Szentlélekről volt szó, hanem az Úr Jézus Krisztus felámadásáról. Arról, hogy akit gonosz kezekkel megfogtak és keresztre feszítettek: *él*. Az események középpontja a feltámadott, élő Úr. Nem a szellem, nem a lélek ilyen vagy amolyan, akár-milyen bámulatra méltó teljesítménye, hanem az Atya jobbán dicsőségesen helyet foglaló és a világban uralkodói hatalommal megjelenő élő Krisztus az esemény lényege. A *másik* meglepő tény, hogy akik számára az élő Krisztus megjelenik, nem maradnak individuális elszigeteltségben, hanem közösséget alkotnak, egy seregbe gyűlnek, vagyis az egyház közösségébe belépnek, s ettől kezdve csak ebben a *közösségben* tudnak és akarnak élni. Csak ebben a közösségben, ahol az élő Krisztus jelen van. Ettől kezdve már az egész könyvben a Léleknek az egyház közösségében végzett munkájáról van szó. Az egyéni újjászületés nem cél, hanem átmenet, hogy az egyes lélek ebben a közösségben rendeltetésére találjon.

A Lélek ünnepe tehát arra ösztönöz, hogy alaposan az *élő Krisztusnak* az

anyaszentegyházban végzett és végzendő munkájára fordítsuk figyelmünket.

Isten Igéje és a Szentlélek minket is közösségbe gyűjtött. Mégpedig nem *akár-milyen* közösségbe, nem tetszésszerinti emberi szándéku közösségbe, hanem az *egyház* közösségébe. Az egyházban Krisztusnak foglyul esett lelkek gyűlnek össze s rendeltetésük, ennek a kötöttségnek állandó ünneplése, megvallása, az elhívó élő Úr akaratának folytonosan tartó engedelmesség gyakorlása. Ha pedig emberi bűn és a világ sok gonosz kívánsága az engedelmesség elé naponként akadályt gördít, ebben a közösségben naponként felveszik a harcot Krisztus uralkodói igénye érvényesülésének biztosítására. A Lélek egyháza állandóan küzdelemben élő és égő egyház, melyet a Lélek ereje kényszerít és úz, minél több támadás éri Krisztust, annál inkább, hogy benne és szolgálatán át a világban az élő Krisztus legyen az Úr.

Ha egyházunk élettevékenységét nézzük, itt is két meglepő dolgot észlelünk. Egyik, hogy a feltámadott élő Úr szuverén érvényesülése és engedelmes szolgálatunk által érvényesítése a Lélek egyházához méltó kizárólagossággal és kényszerűséggel nem érvényesül. Egy csomó periferiális érdek központi helyre tolazkodott és a lényeg a szélekre szorult vissza. A másik

meglepő dolog, hogy az egyház közönségében élő hivek a Krisztus győzelméért vívott harcban lankadnak, gyáváká, félszívűekké válnak, s nem hat át egyetemesen az a biztos meggyőződés, hogy Krisztus feltétlen győzelméhez semmi kétség nem férhet. Olyanok vagyunk sokszor, mint egy fejtűvesztett, szétpallott menekülő sereg. Ez a magatartás Krisztus egyháza hiveihez méltatlan. Az ősgyülekezet hiveinek magatartása bizony megszégyenít.

Pedig az ősgyülekezetnek nem volt theológiája, hol a tudományos fogalmi gondolkodás formájában reflektáltak a sátán támadására, nem voltak öt theologiai évfolyamot végzett apostolai, hogy annál tisztábban és elegyítlenebbül hirdessék az ígét és a kor kívánalmainak megfelelő felkészültséggel szolgáljanak a hiveknek, nem volt apostoli értekezlet, hogy a napi-renden levő kérdéseket megvitassák, nem voltak a hivek egyháztársadalmi egyesületekbe tömörülve és precíz alapszabályokkal, munkatervvel és ügyrendekkel ellátva, hogy az egységes és lendületes munkáim annál jobban biztosítva legyen, nem rendelkeztek sem római katolikus, sem református egyházalkotmánnyal, mely az egész vállalkozást kormányozta és adminisztrálta, nem élvezhették az állam jóvoltából a kultusztörvény védelmét, mely a hatalmassággal és a felekezetekkel a jogviszonyt szabályozta. Mindezzel a nagy egyházi aparátussal nem rendelkeztek és nem dicsekedhettek.

És mégis. Isten ígését tisztán, elegyítlenül tudták hirdetni, a szegényekről és szűkölködőkről tudtak gondoskodni, a gyülekezetet tudták kormányozni és adminisztrálni, a hatalmasságok iránt tudtak engedelmesek lenni, de ha kellett, az engedelmisség sorrendjén tudtak változtatni és minden szembehelyezkedő életformával a keresztyén életformának és magatartásnak útját meg tudták találni.

3. Honnan volt az erőnek ez a lelke és a szolgálatnak ez az ösztöne?

Onnan, hogy életük a feltámadott Krisztushoz volt kötve. Nem a dogmák, hittételek, egyházi előírások és szubjektív vélemények Krisztusához, hanem a sírból

kijött, a halálból feltámadott és örökké uralkodó élő Krisztushoz, ígéje és Szentlelke által folytonosan közöttük és bennük levő Krisztushoz voltak elszakíthatatlanul odakötözve. A gyülekezet mindennapi életének közepe Krisztus volt.

Az egyháznak mindig egy a baja: ha *Krisztus belőle hidnyzik*. És egy a segítsége: ha *Krisztus benne minden*. Az egyház külső formáinak az ő életerejével kell újból megtelnie.

A pünkösdi események és az összegyűjtött gyülekezetnek pünkösöd utáni élete éppen azzal biztat, hogy merjük a kockázatát vállalni annak, hogy egyházunkban mindent az élő Krisztusra tegyünk föl. Egyedül csak ennek az egyháznak van létjogosultsága és jövője. Egyházunk nem egyszer bebizonyította már, hogy hivatásának teljes tudatában tud hinni, dolgozni, küzdeni és remélni. Egyházunkra ma különösen komoly időben vár hivatásának még komolyabb tudatosítása és vállalása. A jóakaratok sok komoly jelével is találkozunk. De ne feledjük el, hogy minden jóakaratot egyedül Krisztus érdekére kell irányítanunk és egyházunk minden munkájában és küzdelmében egyedül csak a hit Fejedelmére szabad néznünk. Ha egyéni életünkben ezt a fordulatot megtesszük és egyházi életünk minden vonatkozásában Krisztus lelki impériumának érvényesülésére törekszünk, lehetetlen, hogy meg ne újuljunk. Az ilyen egyházon valóban akármilyen eljövendő poklok kapui sem tudnak diadalmat venni

Dávid Gyula.

A német lelkesek és segédlelkesek 40—50 százaléka bevonult a mozgósításkor, ezek közül sokan mint táborigyelmeztetők szolgálnak, de a nagyobb rész fegyveres szolgálatot teljesít. Ez utóbbiak áldott lelki munkát végeznek környezetükben. Ezt a munkát az otthoni gyülekezetek támogatják, különösen keresztyén lapok és más olvasnivalók rendszeres küldésével. Egy táborigyelmeztető könyv nemrégiben 70 ezer példányban fogyott el.

Vilma holland királynő rádióbeszédet mondott a külföldi protestáns misszió new-yorki gyűlése alkalmával, amelyben a keresztyén missziókról emlékezett meg. Bár csak az emberiség megtanulna a Krisztus szemével látni — mondotta a királynő — s visszatérne a keresztyénség forrásához is, az újszövetséghez, ahol az igazság egyedül található meg.

„IGY SZÓL AZ ÚR“

A Szentlélek vétele.

„Vettetek-e Szentlelket?” Csel. 19:2

Az egész keresztyén élet a Szentlélektől függ. „Senki sem mondhatja Urnak Jézust, hanem csak a Szentlélek által.” (1. Kor. 12:3.) A református hitvallás szerint a Szentlélektől származik a hit, mely által Krisztusnak s mindenő jótéteményeinek részeseivé leszünk. E szentírási és hitvallási igazságot theologialag így fejezzük ki: a keresztyén élet alapja a Szentlélek. Az apostol szerint a szeretet, öröm, békesség, béketűrés, szivesség, jóság, hűség, szelidség, mértékletesség, mind a Léleknek a gyümölcsei.

Egészen helytálló volt Pál apostol ajkán ezért Efézusban az új hívők között ez az első kérdés: Vettetek-e Szentlelket? Nagy esemény volt a csüggedt, élettelen, Jézus javaival élni nem tudó tanítványok számára az első pünköszt. Nagy ajándék, igazi életre vezető alkalom lehet számomra is most a Szentlélek ünnepe. Krisztusban megújulást hozhat számomra, javait adhatja szegény, néha elszürkült s elszáradt lételemnek.

Nagy kísértésünk, hogy azt hisszük a Szentlélekkel szemben az ember tehetetlen. Az ajándék, felülről jön váratlanul. Vagy kapjuk, vagy nem. Mi nem tehetünk semmit. Az első pillanatban valóban úgy teszünk, hogy a Szentírás nem ad útmutatást arra, hogyan vehetjük a Szentlelket. De ha alaposabban megfigyeljük, meglátjuk mégis, kik veszik a Szentlélek ajándékát. Az első tanítványokról pünköszt előtt ezt olvassuk: „Mindnyájan egy szívet-lélekkel foglalatosak valánk az imádkozásban és a könyörgésben”. „Egy akarattal együtt valának.” Az imádkozás, e csendes közösség idején jött el reájuk a Szentlélek. Eszünkbe jut Jézus figyelmeztetése is, ki szintén erre intett: „Kérjétek és adatik néktek... ad a ti Mennyei Atyátok Szentlelkek, azoknak, akik tőle kérik.” (Luk. 11:9—13.)

Isten előtti igazi elcsendesedés, az igazi rendes imádkozás az a kitárulás, melybe beárad a Szentlélek. Mi ma nem imádkozunk eleget, rendszeren, mélyen, igazán. Nem adunk elég helyet életünkben az Istennel való csendes együttlétnek. Lázás, sürgős teendők vannak s ezeket emberi erőnkkel akarjuk elvégezni. Emberi erővel evezünk nagy fáradsággal, holott csolnakunkra felhuzhatnók a vitorlát, az imádságban így kitárult életet hatalmas erővel hajtaná a Szentlélek szele. De erre nincs időnk, hogy

csendben a vitorlákat kitárjuk, inkább vesződünk az evezéssel s kicsiny erővel eredménytelenül élünk. Így lesz a lázas sietségben felületes s fáradt az életünk, ahelyett, hogy az Isten előtti csend után mély s igazán termékeny keresztyén élet lenne.

Isten csak olyan mértékben tud a Szentlélek által erő, élet lenni számomra, amennyire imádkozó, előtte elcsendesedett lettem. Ma e' rohanó, felületes világban ezt várja tőlünk az Ur. Adjunk neki sok időt, legyünk magunk s a testvéri közösségünk imádkozva, csendben vele, hogy az ő erejével, az egyetlen igazi aktivitás erejével, a Szentlélek munkájával legyünk igazi szolgák, építők e világban. Ámen.

BORBÁTH DÁNIEL.

Hollandiában az utcai evangélizációt a szigorú református egyház elsőrendű feladatának tekinti.

Kampenben, hollandia egyik kis városában minden szombatn tartanak utcai igehirdetést. Ilyenkor zsufova van a korzó, ha ezen az utcán kell valakinek végigmennie, be kell állania a sétáló tömegébe és csak a tömeg sodrával haladhat tovább.

Különösen nagy erővel dolgozik ilyenkor a sátán, hogy már előre tönkretégye az emberi szívet és a vasárnapi áldások vételét teljesen megakadályozza. Ez az időpot éppen ezért nagyon alkalmas a hívogatásra. Fel is használja ezt a holland ref. egyház. Nem messze a főutctól egy kis téren este 8 óra tájban egy kisebb leányénekkar el kezd énekelni szoltárokat, hallelujákat. Elhallatszik egészen a korzóiig. Egyre többen sietnek a hang irányában. Amikor már elég nagy tömeg összegyűlt, előáll egy theologus diák és elkezd beszélni. Nem olvas fel textust a Bibliából, nem mond el személyes élményeket, mégis az Isten Igéjét szólja. Észre sem veszik talán az emberek és az Ige legdrágább magvai hullanak feléjük nagyon közvetlen formában. Egy alkalommal pl. arról volt szó, hogy mindenki vágyakozik a menny után. Egyesek kiérdemelni akarják, mások meg maguk szeretnének a menny urává lenni. Mindenképpen Isten nélkül akarjuk a mennyet. Istent el akarja felejteni a mai ember. Ez az Isten mégis keres bennünket a Krisztusban, aki az út, az igazság és az élet. Ő általa lehet csak mienk a menny, ha őt elfogadjuk, így már most részesei lehetünk az örökéletnek.

Nem is mond többet, pár percig tart az egész, nem szenzáció, csak igehirdetés. De az Ige minden bizonnal megtalálja a maga útját. Emberek egyre közelebb húzódnak a kör közepéhez, vannak ugyan olyanok is, akik hamar eltávoznak. Nem lehet előre lemérni az ered-

ményt. Isten titkon munkál, királysága titkon terjed. Közben traktátusokat is osztogatnak. Megfigyelik jól, ki az, aki már többször is eljött. Ezekkel a végén elbeszélgetnek, elkérik a

címüket, meglátogatják őket. Így viszik az Evangélium világosságát azokhoz is, akik soha nem jönnének a világosságra. Így verbuválják a Krisztus hadseregét.

A keresztyén élet.*

A „Szentlélek“ fogalmának ezen első magyarázata alapján forduljunk azonnal témánk második vezérszavához. Mit jelent ez: Keresztyén élet? Mikor, hol, hogyan és ki által élünk keretyénileg? Nem historailag, psychologailag, sem szociologailag, hanem theologailag kell felelnünk és itt nem lehet kétséges a felelet: újból és újból akkor, amikor Isten az emberhez kegyelmes akar ienni és kegyelmét neki kijelenti. Tehát újból és újból akkor, amikor Isten az Ő Igéjét hozzá szólja, amikor Krisztus, mint az ő számára is, mint éppen az ő számára Keresztrefeszített és Feltámadott van jelen.¹ Ugyanezt az Isten által kiválasztott pillanatot, ugyanazt az Isten szabadságában végbemenő történést úgy is leírhatjuk, mint az embernek Isten kegyelme számára való feltárultságát, vagy készségét, mint Krisztus számára való létét, mint Isten Igéjének hallását. Ekkor sem az ember önhatalmú cselekvéséről, hanem éppen akkor, amikor a kijelentés központi fogalmának szubjektív oldalát vettük szemügyre, Istennek, mint Léleknek különös művéről, a szeretetnek a *Szentlélek kitöltésében* való csodájáról beszéltünk. A Szentlélek a kijelentés eseményében — a régi egyházban szívesen használt kép szerint —: „digitus Dei, per quem sanctificamur.“² Ő a „parakletas“, a bennünket nemcsak megszólító, hanem biztató, úgy, hogy nekünk hal-

lanunk kell: bennünket biztató Isten.³ Mert az nem jön tekintetbe, hogy mi az ezen eseményben való részvétel számára felnyílunk, előkészülünk és felkészülünk. Hogy a kijelentés eseményében való ezen részvételünk ebben az eseményben magában, mint az *isteni* cselekvés eseményében *bennefoglaltatik*, ez a Szentlélek elvi jelentősége a keresztyén élet számára.

Nos, a keresztyén élet mindenestre *teremt-ményi* élet. Az isteni Ige és Lélek cselekvése által alkotott keresztyén (ember), mint olyan, nemcsak Isten gyermeke, nem is csak megigazított bűnös, hanem teljességgel ez és ez az emberi teremtmény is. És mint ahogy Isten Igéjének hozzá mindig emberi teremtettségében is köze van, mert ez mindenestre Teremtőjének Igéje is, úgy a Szentlélek felkészítése is mindig emberi teremtettségét mint olyant illeti, mert Ő, a parakletos mindenestre Teremtő-Lélek is, mint ahogy megelőzőleg Őt a teremtett lélekkel szembeni különbözőségében igyekeztünk megérteni. És nekünk éppen Isten *Lelekének* a keresztyén élet számára való jelentőségéről kell beszélnünk. Az is bizonyos, hogy ez a jelentőség abban is áll, hogy az ember mint olyan, mint teremtményi egzisztenciájában élő ember és mint ez és ez az ember nyitattik fel, készítetik elő és készítetik fel Isten által Isten számára, A „*Lélek* által az Ige számára“ éppen ezt jelenti! *Isten által* Isten számára. És ez az „Isten által“ éppen (és mindig is) az embert mint olyant illeti. Isten szeretetének hallatlan csodája igaz: Isten teremtett minket. Helyünk és létünk van Isten valósága mellett. De éppen azért, mert ez hallatlan csoda, mert egzisztenciánkat Isten, mint semmiből való Teremtőnk egzisztenciájának egyenesen vakító viláosságában bírjuk, éppen azért *nem* érthetjük meg egzisztenciánkat „Isten számára való teremtettségében sem, sőt éppen abban nem. Jól tudjuk, hogy mi az élet ebben a pillanatban, de, hogy ebben a pillanatban mi az *Isten* iránti engedelmisségben való élet, ahhoz méltó élet, hogy ez *Isten* által teremtett élet, — ezt nem tudjuk. Jól tudom, hogy én ez és ez, éppen most ezek és ezek alá a külső és belső feltételek alá állított ember vagyok, de, hogy mi ebben a pillanatban az Isten által adott hivatásom, — azt nem tudom. Jól tudom, hogy rendnek kell lennie, tudok is bizonyos rendekről, melyek engem a számomra

¹ ... mert a keresztyén élet teljességgel azoknak a dolgoknak gyakorlásában és tapasztalásában áll, melyeket naponként Isten Igéjéből hallunk és olvasunk. (Luther: Préd. Róm. 8: 18 kk. alapján. E. A. 9, 95.) Azért, ha tulajdonképpen azt akarod tudni és meghatározást találni és adni, hogy mi mégis a keresztyén, vagy honnan nevezhető egy ember keresztyénnek, úgy nem kell bámészkodnod és nézelődnöd sem a Mózes törvénye, a pápa regimentje, sem minden ember, még a legszentebb élete és szentsége után sem, hanem ide, Krisztus Igéjére, mert Ő ezt mondja: az én juhaim hallják az én szótamat... Röviden: mindaz, ami bennünk és belőlünk kifolyólag történhetik, nem tesz keresztyénné. Micsoda tehát? Egyedül az, hogy az ember ezt az Embert ismerje, Tőle kapja, és Tőle várja, amit Tőle kapni akar, ugyanis, hogy Ő legyen a jó Pásztor, aki életét adja juhaiért és ők megismerjék Őt... Tehát mondom, semmi módon nem lesz az ember keresztyén, hanem csak úgy, hogy egyedül ezt a szót hallja. (Prédikáció a János 10: 12 kk. alapján. E. A. 12, 49. kk.)

² Pl. Augustin: De spir. et. lit. 16, 28.

* Ezt a mélytartalmú részt Barth Károly-nak a Szentlélekről szóló tanulmányából vesszük. Az egész tanulmányt Kozma Tibor fordította, közelebről meg is jelenik. Szerk.

³ Qu nos aptaret Deo. (Irenäus, c. o. h. III. 17, 2.)

ebben a pillanatban érvényes és mértékadó rendre, Istennek a most és számomra felállított teremtés-rendjére utalnak, de, hogy mit jelentenek pl. munka, házasság, család éppen most, egyenesen az én számomra, mint Isten rendjei, azt nem tudom.⁴ És ha mindezt tudni vélném és tenném is azt, amit tudok, úgy — még egyszer nem tudnám, hogy ezek után az én cselekvésem megfelelne-e csak tudásomnak is, annál inkább magának az igazságnak, vagyis helyes cselekvés lenne-e? Ennek a tényállásnak magában véve még semmi dolga nincs az ember bűnével. Ez (t. i. ez a tényállás F.) már, — éppen a teremtett léleknek a Teremtő-Lélekkel szembeni felfüggeszthetetlen különbözőségében, — adva van, mely magában véve semmiesetre sem a bűnön, hanem éppen a teremtésen mint olyanon nyugszik. Láttuk, hogy Isten és közöttém levő folytonosság teremtett voltomban áll, de nem az én nyugvó, megbiztosított tulajdonságom. Nincs adva, hanem Isten adományozásában áll. Ezért nem tudom, — Isten teremtményeként élve sem — hogy mi a jó, ugyanis, hogy mi az istenileg vett jó, azért kell ez nekem a szeretet második csodája: Isten kijelentése által megmondassék. Az Ige tisztsége az, mely által ez nekünk időről-időre „in concretissimo” megmondatik. De mit segítene rajtam, hogy az Ige által megmondatik nekem, hogy mi a jó és mit követel tőlem az Úr, ha nem engedem, hogy ez megmondassék nekem. De éppen ez, hogy az Igét szólni engedem magamhoz — mivel a teremtett lélek önmagában semmiesetre sem „felfelé kitérült” — nem az én művészetemben áll, sem az én hatalmamban, hanem éppen ez a Szentlélek tiszte, hogy bennünket időről-időre a Teremtő Igéjének hallóivá tesz.⁵ A Teremtő Igéje nem más, mint az Isten kijelentéséről való Írás-igehirdetés oszthatatlan Igéje, amennyiben az engem teremtményi feltételességemben és meghatározottságomban időnként konkrété eltalál, vagyis: amennyiben az számomra egzisztenciámnak általam különben is ismert külső és belső relatív szükségképeniségeit ebben a pillanatban a különböző lehetőségeknek ebben és ebben a meghatározott kombinációjába, mint Isten mértékadó és irányító parancsolatát kötelezővé teszi. A Teremtő Igéje mondja meg nekem, hogy az engedelmségben való élet a beláthatatlanul sok életlehetőség között, az élet és élet közötti áttekinthetetlen

összeütközés közepette, hogy az élet, mint férfié, vagy nőé, mint öreg, vagy fiatalemberé, mint ennek és ennek a népnek a tagjáié, mint eddig így és így vezetett individuumé stb., hogy az élet a munkában, házasságban, családban az én számomra ebben a pillanatban ezt és ezt jelenti, vagy éppen nem jelenti és, hogy az én cselekvésemet — amennyiben ez ennek a határozott felhívásnak (t. i. az Ó Igéjének) a hallásában történik — egész kérdésességében és bizonytalanságában, melyben én azt sajátmagamtól teszem, Istentől nézve jól, vagy éppen nem jól hajtottam végre. Nos e mellett — éppen a Teremtő ezen Igéjének hallására való tekintettel — kétfélet kell figyelembe vennünk. Először is, hogy önmagában vett teremtményi egzisztenciánk mint olyannak általunk ismert belső, vagy külső szükségképeniségei közül egy sem sorozható a Teremtő Igéjéhez. Azután, hogy az Isten kijelentéséről való Írás-igehirdetés sem adottság, a készen és rendelkezésünkre álló belátások minden összessége sem azonos Isten Igéjével, mely ama szükségképeniségeket a mi számunkra Isten parancsolatává tette. Mindkettő: saját egzisztenciánk szükségképeniségéről való vélt biztos tudásunk és a Bibliába, mint ethikai repertoriumba való bátoroságos beletnyúlásunk, alapjában véve ugyanaz az önkény. Mindkettő éppen azt a teremtő és teremtett lélek közötti nyugvó és megbiztosított folytonosságot előfeltételezné, melyet, mint ennek a viszonyoknak nem megfelelőit kell megjelölnünk. Hanem: amint az Isten kijelentéséről szóló Írás-igehirdetésnek a mi számunkra az élő Isten szavává kell lennie időről-időre, miközben Isten időről-időre azt szólja hozzánk, amit a próféták és apostolok szája által egyszer s mindenkorra szólott, úgy kell egzisztenciánk belső és külső szükségképeniségeinek is az isteni utasítások, kötések és ígéretek jellemét az isteni biztatás által megkapniok. Ez azt jelenti, hogy theologiai ethika semmi módon, sem az állítólagos teremtésgazságokra való hivatkozással, sem pedig erre, vagy arra a bibliai mondatra való hivatkozással sem mondhatja ki direkté, hogy mi az Isten parancsolata. Neki, (t. i. a theol. ethikának F.) mint minden theologianak, Isten Igéjét kell szolgálnia, de nem szabad azt megelőznie és emberi törvény felállításával annak útjába állnia. Ki kell hangsúlyoznia, hogy Isten Igéje Isten Igéje és fel kell mutatnia, hogy hogyan lehetnek teremtettségünk relatív szükségképeniségei Isten kijelentése Írás-igehirdetésének fényében: hozzánk szóló Igévé. De nem határozhatja meg, hogy ezek mennyiben vannak meg, mert egyedül Isten Igéjének dolga. Az az ethika, mely Isten teremtő parancsolatát ismerni és felállítani véli, Isten trónusára ülteti magát, eltömi, megmérgezi a forrásokat és pusztítóbb a keresztyén élet számára minden mozinál, táncdeszkánál együttvéve. Éppen ezzel mon-

⁴ Az a mód, ahogyan Fr. Gogarten különösen fel-tűnően a „Die Schuld der Kirche gegen die Welt“ 1929. c. írásában a „teremtésrend“ fogalmával, mint adottsággal foglalkozik, legalább is félreérthetőnek tűnik fel nekem.

⁵ V. Ó. Augustin: „Spiritus autem sanctus operatur intrinsecus, ut valeat aliquid medicina, quae adhibetur extrinsecus. Alioquin etiamsi Deus ipse... sensus alloquatur humanos... nec interiore gratia mentem regat atque agat, nihil prodest homini omnis praedicatio veritatis. (De civ. Dei XV. 6.)

dottuk ki most már, hogy Isten teremtő-Igójének meghallása — mely az emberi életet keresztyén létté teszi — sem emberi mű, hanem Isten műve, a Szentlélek műve. Mint ahogy a mi lelkünk (Geist) nem képes létrehozni (produzieren) Isten Igójét, úgy nem képes azt befogadni (rezipieren) sem. Bibliái mondásokat, vagy akár sajátkezüleg csinált, vagy mások által készített bibliái theológiát és a saját, vagy egy idegen élettapasztalatának a hangját képes meghallani, de Isten Igójét nem.⁶ Igen, szeretne mindig hallani valamit és úgy véli, hogy hall is valami olyant abban, amit neki Istenről mondanak, amivel — úgy véli — valamit kezdhet, valamilyen — mindig különös meghatározottsága szerint — konzervatív, vagy forradalmi vallás-erkölcsi világnézetet, melynek alapján azt gondolja, hogy most már tájékozódhatik sajátmaga felett és irányíthatja saját és mások életét, szabályozhatja azokat. És éppen akkor — minél szebben, megalapozottabban, praktikusabban és keresztyéniben sikerül programja, annál inkább — nézett el egészen bizonyosan a Teremtő Igéje felett. A sajátmagára támaszkodó emberi lélek — a keresztyénben is, igen a keresztyénben a lehető legveszélyesebb módon — rajongó, a jó hűségben, áhítatban levő, jóakarattal feli rajongó, de mégis rajongó, vagyis: balra, vagy jobbra, a pápa, vagy az újrakeresztelők módján, reakcionáriusan, vagy forradalmian az elől, amit neki Istenről mondanak kiterő lélek. E kiterés ellen még semmi gyógyönyvény nem termett. Hogyan is fogadhatná be a sajátmagára támaszkodó emberi lélek Isten Igójét másképp ezek után, mint saját princípiumának szimbólumát, mely esetekként reálisztikus, vagy ideálisztikus, konzervatív, vagy forradalmi lehet. Hogyan is lehetne ez másképp, (jól értsük meg: az igaz lutheránus, vagy református, vagy biblikus keresztyének és theologusok kebelében) mint-

⁶ Még meggondolkoztatóbb, mint Fr. Gogartennél, hogy túlnézzünk-e ezen W. Kolfhausnál: Revolution, Zürich 1929. Honnan véljük mintegy tudni, hogy Fr. Jul. Stahl több joggal hivatkozhatott társadalomtheológiájával kapcsolatban Isten „teremtés-rend“-jére, mint K. Marx az ő theoriájával kapcsolatban. Talán onnan, hogy ez utóbbi elmulasztotta ezt tenni? Vagy a „pogány“, egész büntetendő pogányságában, nem éppen ezáltal bizonyította be fölényes theológiai taktikáját a legmagasabb névre túlságosan biztosan hivatkozó keresztyénnel szemben? (T. i. azzal, hogy nem hivatkozott erre a legmagasabb névre F.) Honnan veszi az ember keresztyénileg a jogot, hogy különösképen a „forradalmat“ (N. B. ennek a folyamatnak kifejezetten történelmi értelmébe:) kezelje úgy, mint a gonosz megtestesülését, saját ellenforradalmi akaratát azonban minden gátlás nélkül, mint Isten akaratával megegyezőt? Nem tartatom helyesnek, hogy a XIX. sz. különös baját alig látva helyesen, Kuyper nyomán és mégis nyilvánvalóan az 1850.-i lutheránus-német visszahatás nyomán is, Jézus Krisztus nevében egyik csüggedetlen kétségbevonhatatlanságból a másikba essünk. Miután a zürichi ifjú reformátusokat (Jung-Reformierte) személyesen munkában láttam, kevésbbé, mint valaha. (I. i. tarhatom helyesnek F.)

hogy hiába, egészen hiába van felfegyverezve az Irással és tapasztalattal, minthogy végül is tanácstalanul örjög ide-oda saját lehetőségeinek területén, mint az éhes hiána ketrecében. Megmámosodva principiumainak valamelyikétől, hogyan is foghatná fel, hogy ami azokat a lehetőségeket illeti, — Préd. 3:1 k. szerint — mindennek rendelt ideje van, nem emberi választás és örökség szerint, nem Herkulesnek a válaszüton való bölcs döntése, hanem Istennek elrejtett, de igaz és igazságos döntése szerint. Hogyan is foghatná fel, hogy „az emberi hiúság szerint való erkölcsi világnézet izetlen az isteni igazsághoz képest.“ Hogyan is foghatná fel, hogy Isten Igójét hallania: annyit kell hogy jelentsen, mint: Istent magát hallani? Hogy ezt megértse, ahhoz éppen annak az Istenhez való kontinuitásnak kellene tulajdonává lennie, annak a képességnek, hogy Isten Igójét befogadhassa, mely nem tulajdona, amelynek azonban tulajdonává kell lennie. Tiszta csodának kell történnie, egzisztenciája csodáján túl egy másik csodának, hogy élete valóságosan keresztyén létté változzék, létté az Isten Igójének hallásában. Ez a csoda a Szentlélek tiszte. A Szentlélek által hisz az ember, találja el őt az Isten kijelentéséről szóló Irás-igehirdetés és mutatja meg neki teremtményi útját. A Szentlélek által hallja — túl minden etikai eszmélésen, amely itt csak szolgálhat — Isten Igójét és nem vész el emberi tudatlansága sötétjében. Ehhez a halláshoz nem ébreszthetjük fel, nem nevelhetjük és benne nem tarthatjuk meg magunkat. Midőn hallunk, nincs semmi más biztosítékunk és az igazságnak semmi más átütő garanciája, mint az, amely a „Meghallot“-ban nekünk adatott. Mi csak ténylegesen, valóban hallhatunk, az isteni bizonyosságban a mi emberi bizonytalanságunk közepette, mely megfelel annak, hogy ez a hallás Isten csodája. Ezt így is mondhatjuk és kell is mondanunk: mi csak *imádkozva* hallhatunk: „Jövevény vagyok e földön, ne rejsd el tőlem a te parancsolataidat.“ (Zsolt. 119:19.) Csak a Szentlélek csodájában nincsenek ezek elrejtve előlünk. De ki tudna csak imádkozni is és ki imádkozna ezek kijelentéséért, ha ezek a Szentlélek csodájában már nem jelentettek volna ki neki éppen akkor, amikor imádkozik?

Bethlen Gáborról jegyezték fel, hogy a Bibliát táborozás ideje alatt mindig magával hordta s azt 26-szor olvasta végig. I. Rákóczi György erdélyi fejedelemről ugyancsak azt írják, hogy az ó-szövetséget 13-szor, az újat 32-szer olvasta el.

Sven Hedín a nagy svéd tudós és felfedező 75 éves. Sokszor kifejezte szóban és írásban, amit életében annyiszor megtapasztalt, hogy élete minden emberi bizonytalanság és veszedelem között Isten kezében van.

Dr. bikfalvi Bene Ferenc

A Református Szemle előbbi számában megjelent az az egyházi beszéd, amelyet a püspök úr a Bene Ferenc egyházkerületi főgondnok temetése alkalmából tartott istentiszteleten mondott. A temetése után ismét felújítjuk az emlékezetét, hogy e lap hasábjain, az utánunk következők számára is fenntartsuk életének nevezetesebb adatait. Bene Ferenc annyira egyházi ember volt, hogy méltó, hogy az ő életének lapunkban is emléket állítsuk.

Bene Ferenc született 1873. június 5-én, Sepsiszentgyörgyön. Szülővárosához mindvégig meghatóan ragaszkodott, és boldog volt, valahányszor oda visszatérhetett. Elemi iskoláit, valamint középiskolai tanulmányait Brassóban, ez utóbbit az ottani róm. kath. főgimnáziumban végezte.

Atyja ugyanis Sepsiszentgyörgyről Brassóba került, mint törvényszéki iroda főigazgató. Egyetemi tanulmányait a budapesti egyetemen kezdte, majd a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen folytatta, ahol jogtudományi doktorátus szerzett. Tanulmányai végeztével a dési kir. törvényszékhez nevezték ki joggyakornoknak, majd hamarosan törvényszéki jegyzőnek. 1908-ban azonban megvált a bírói pályától, amely az ő széleskörű társadalmi tevékenységektől égő lelkének nem felelt meg. Marosvásárhelyt ügyvédi vizsgát tett, ügyvédi gyakorlatot kezd ugyancsak Désen. Nemsokára városi tisztí főügyésszé választják, amely tisztiségében megmarad a hatalomváltozásig. Résztvett a világháborúban, és mint tartalékos honvédszázados nyert felmentést.

Lelki alapjaiban egyházas érzületű volt. Az egyház számára a legnagyobb és legszentebb közösség volt, amelyhez hűségesen és felelős lélekkel ragaszkodott. Nem keresztlevelében hordozta református keresztyén-voltát, hanem egész lelki alkatában. Már 1900-ban, mint ifjú embert, a dési egyház presbiterévé választotta, 1910-ben pedig jogtanácsosává, 1921-ben pedig főgondnokává. Egyházi munkássága folyton szélesbül annyira, hogy 1923-ban a dési egyházmegye is főgondnokává hívja el. Ugyanabban az évben az egyházkerület az Egyetemes legfőbb bíróság tagjává, majd 1933-ban főgondnokává választja. Az egyházkerület minden intézményének és alakulatának élén áll. A Református-Diakonissza Kórház keblí tanácsának elnöke, az Egyházkerületi Férfiszövetség elnöke, már 1927. óta tagja a theologiai Fakultás előjáróságának. Odahaza, szerelmes kedves városában is, az ő kezébe fut össze minden munkának, alakulatnak és mozgalomnak minden szála. Elnöke a Dési Magyar Kaszinónak, a Dési Polgári és Iparoskörnek, a Dési Magyar

Polgári Körnek. 1937-ben román parlamenti képviselő, választmányi tagja az ügyvédi kamarának és különböző vármegyei bizottságoknak.

Az egyetemesebb, magasabb megbízások folytán sohasem válik meg a szűkebbkörű megbízásaitól, hanem mindeniket végig megtartja, amivel bizonyosságát adja annak, hogy tisztségei az ő részére nem címek és kitüntetések, hanem munkára való elhívás. Mint egyházkerületi főgondnok is épenolyan hűséggel és odaadással szolgálja a dési egyházközségeit és egyházmegyét, mint korábban. Gyökeres egyházi ember volt, akinek hajszálgyökerei ott éltek a gyülekezeti közösség legmélyén és onnan táplálkoztak. A dési templomban helye volt és ez a hely sohasem volt üres. Az énekeskönyv mindig kezében volt és hívő szívvvel vett részt a gyülekezeti éneklésben, mert tudta és vallotta, hogy az ének nem kántori produkció, hanem közös imádság és hitvallás. Templomba nem azért járt, hogy példát adjon, hanem azért, mert érezte, hogy a hit csak közösségben él, Bene Ferenc pedig hitben élt.

Egyháziasságának ez a gyülekezetszerűsége a magyarázata annak, hogy az egyházi hatóságok, gyűlések, konferenciák előtt tett felszólalásainak és javaslatainak mindig tapasztalati alapja volt. Ézért volt minden munkája határozó. Tapasztalata, tudása és bölcsessége azonban sohasem tette elbizakodottá, sem nagyképtűvé, mindig megőrizte nyílt befogadó képességét, megértő szívét, tiszta kedélyét, Istentől nyert személyiségének minden tiszta szépségét.

Temetése április 27-én volt. Az ő kedves dési templomában volt felravatalozva. Az istentisztelet e sorok írójának imádságával kezdődött, majd Vásárhelyi János püspök mondotta el hivatalos lapunk előbbi számában közölt vigasztalóberejű beszédét. Közben az egyházközség énekkarai énekeltek. Végül a különböző egyesületek, testületek és alakulatok vettek búcsút koporsójánál. A dési, széki és nagysajói egyházmegyék nevében Almási Samu, a dési egyhm. gondnoka, az ügyvédi kamara nevében Pusçaş ügyvéd méltatta, a Népközösség nevében dr. Welther Károly ügyvéd, a dési egyházközség nevében pedig Farkas Albert dési lelkipásztor fejezték ki hálájukat és tiszteletüket a megboldogult személye iránt. Hatalmas menet kísérte ki aztán a temetőbe. Sirjánál Kovács László dési egyhm. esperes vett búcsút kiváló munkatársától. Ráhullott a hant Bene Ferenc tetemére, hogy a nagy feltámadásig porrá váljék az, ami por vala. Lelke azonban azonnal Krisztushoz vitétt, hogy ott hiánytalanul és akadálytalanul folytassa azt az életet, amelyre a Teremtő-Isten által elhivatott

T. S.

Bod Péter önéletrajza.

Az itt közölt szemelvények Bod Péter kiadatlan önéletrajzának részei. Bod Péter életrajzírói, de közülük elsősorban Gróf Mikó Imre és Sámuel Aladár felhasználják ez önéletrajz adatait, de egészében ez a rendkívül nagy értékkel bíró munka csak most fog napvilágot látni. Bod önéletrajzát az Erdélyi Múzeum-Egyesület kéziratára őrzi. A közel száz lapra terjedő kézírás félig latin, félig magyar nyelven íródott. Tartalma átöleli Bod egész életét: ifjúságától csaknem haláláig.

Felsőcsernátoni Bod Péter önéletrajza.

1. *Én, Bod Péter, Erdélynek abban a részében, amely Moldovára tekint, a szántóföldekben, rétekben, erdőkben, vizekben és más természetli javakban bővelkedő Felsőcsernáton községben, Kézdi székben, a székelek között születtem az 1712-ik évi február hó 22-ik napján. Atyám, Bod Márton, tisztos és iparkodó férfiú volt, aki azokban a szerencsétlen időkben, amikor Erdély, mivel Rákóczi Ferenc Magyarországon zavaros mozgalmakat támasztott, különféle rázkódásokat szenvedett, beiratkozott katonának. Anyám pedig Felsőcsernátoni Sóllyom Euphrosina, Sóllyom István és Albisi Bod Anna leánya, akit atyám, miután Magyarország királya és a magyarok között megkötötték a béke, az 1711-ik évben ősi telkére visszatérve, leányként vett nőül. Ő alsócsernátoni Domokos Péter özvegyének udvarházában nevelkedett, akivel rokonságban volt. Ebből a házasságból maga Péter volt az elsőszülött.*

2. *Atyám nemesi családból származott és megvan az úgynevezett címeres nemeslevél, amelyet én, mivel már tűz és víz is veszélyeztetette, nehogy valamikor teljesen elpusztuljon, a Gyulafehérvári Tisztelendő Káptalannal tettem le.*

Atyám nem volt tudományosan képezve, hanem minden tanulásig híjával lévén, gyakran panaszkodott szerencsétlen sorsát és nevelését. Ezért annál nagyobb szennvedelemmel szánt engem arra, hogy jártasságot nyerjek a finomabb tudományokban. Az 1718-ik év vége felé rábízott tehát az iskolamesterre, hogy bevezessen a tudomány elemeibe, de a dolgok hamarosan bekövetkezett változása és a bedőlött különféle szerencsétlenségek minden törekvést majdnem csúdjában fojtottak el.

3. *Az 1718-ik év ugyanis vagy semmit sem jelentő, vagy nagyon csekély termést hozott Erdélyben, különösen pedig a Székelyföldön, amiért azután a legnagyobb gabonaintség állott be. Ezért történt, hogy a székelyek legnagyobb része Erdély más vidékeire és Havasalföldre, meg Moldva szomszédos tartományába szóródott szét. Aki pedig a helyükön maradtak, különféle módon küzdöttek az éhséggel. Megkísérelték ételek készítését az éhség csillapítására alkalmatlan anyagokból. A kórisfának összezuzott kergét keverték a liszthez: kevéssel megfelelőbb volt az a kenyér, amely a mogyorófa sárjából készült úgy, hogy két rész sárjat egy rész gabonához keverték és ekként alakították kenyérré. Összezuzott és egybegyurt szalmát is tettek a füstölőbe, de elkészíteni nem lehetett, mert a tűz elhamvasztotta. Mivel pedig széna sem termelt. a barmok számára a használatlan moglepél (Atriplex L.) nevű növényt gyűjtöttek sokan, akik midőn az éhség még nagyobb erőre kapott, ennek cséppel kivert magvait búzával keverve készítették kenyereket. Ez igen fekete, de az oly nagy szükséghez képest izletes kenyér volt, amilyent akkoron néhány napon keresztül én is kénytelen voltam enni. A bengének*

(Rhamnus L.) és más erdei fának a gyümölcsei valahogyan feltartották az éhezők életét, míg el nem erőlteneték. Sokan szertebolyongtak, mint az árnyék vagy fétellottak. Hallottunk a szerencsétlen anyáról is, aki saját gyermekeit talta fel. Nem kevesen eladták magukat örökös szolgaságra; az e'adók és mások, ha vevőket találtak, legelőbb a saját és családjuk életét fenntartották.

4. *Az éhség és a szokatlan étel miatt az ember nedvei szükségképpen elomlottak; ezért az 1719-ik évben, a tavasz beálltakor a Székelyföldet akkora pestis támadta meg, hogy egy év leforgása alatt több mint százezeren pusztultak el. Ez a közös csapás atyámat is elragadta két gyermekével, Krisztinával és Mózással, engem is levett a pestis mérge, de Isten kegyessége által visszaadtván az egészségem, felgyógyultam és két nőtestvéremmel, Zsófiával és Judittal árván maradtam. Özvegy anyám gondjára.*

5. *A szükséglet akkora gabonabőség követte, hogy a mező terményeinek összegyűjtésére hiányoztak az emberek. Több helyen, ahol a megelőző évben nem vetettek, mégis bő aratás volt. Ez úgy történt, hogy a megelőző évben a sítány, vékony és a földből alig kiemelkedő búzakalászok nem lehetett learatni vagy kitépni s a vaddlatokra maradtak letaposásra; azután a szemek valahogy a földre estek és százszeres termést hoztak.*

6. *A következő esztendőben anyám, mivel így kívánták a rokonok és jóakarók, férjhez ment Vég Jánoshoz, egy nemes és becsületes férfiúhoz, akitől két fiút szült: Jánost és Istvánt. István rövidesen befejezte földi életét János pedig férjkorba jutott.*

Én tehát anyámnak és mostohaapámnak gondoskodása folytán, újból elkezdtem iskolába járni, csakhogy szerencsétlen útmutatókat nyervén, lassú haladást tettem, míg eltelvén a tél és még egy másik is (tavasszal és nyáron kénytelen voltam ugyanis vagy marhákat legeltetni, vagy más mezel munkákat végezni), az alsócsernátoni iskolában Szathmári Gáborról kapott oktatás mellett leraktam a tudomány első alapjait.

7. *A legnagyobb hévvel viseltem a tudományok iránt, de hiányzott a tanulásra való alkalom. Végre amiért olyannyira vágyakoztam, az 1724. évben, ősz időjén, a nagyenyedi kollégiumba mentem. Ott Ördög Gábor diák studiosus oldala mellett a tanulásra alkalmas szerzők, nektfeküdték a tanulmányoknak, de az ő fősvényisége miatt gyakran kellett az éhséggel küzdelemben. Ezt a nyomoruságot mégsem éreztem oly nagy-nak, mint amekkora volt, minthogy a tanulmányok édessége, amelyek iránt a legnagyobb szeretettel viseltem, valahogyan könnyűvé tette a bajokat.*

Az irántam annyira kegyes Istennek gondviselése folytán kegyébe jutván Bán Sárának, Horvát István enyedi polgár özvegyének, aki valahogyan tehetős volt, az ő kegyére támaszkodva, az 1726. és 1727. években folytattam a klasszikus tanulmányokat. Közben a klasszikus tanulmányok ideje letelven, mivel Felsőbányára meghívást kaptam, az 1729. év április 15. napján aláírtam az ottani iskola törvényeit. A gyermekek tanításával megbízottan 3 évet töltöttem el ott, magam pedig közben elolvastam a könyveket, amelyekre szert tehettem, valamelyes tudományos kincsel gyűjtöttem. Végül ruhát és egy kevés pénzt szerezvén, amiből egyideig felntartottam magam Enyeden, újból Enyedre jöttem és itt az 1732. év május 8. napján aláírtam a kollégium törvényeit.

8. *Az enyedi kollégiumban a bölcséleti tanulmányokban Vársárhelyi Tőke István, a kiváló férfiú volt a vezetőm, a theologialkban pedig Szigeti Gyula István, a hírneves theologus. Mivel a nyelveket senki sem tanította, mint Felsőbányán többnyire, itt is a saját erőmből tanultam. A kegyelmes Isten megélhetésem módjáról is reményemen felül gondoskodott; az 1733. évben*

* A közeli hetekben jelenik meg az „Erdélyi Ritkaságok” 4-ik köteteként Bod Péter önéletrajza.

ugyanis egy nemes férfin Türi Mihály, a kollégium élmezője, egyetlen fiacskájának, Sámuelnek tanítását reám bízta, ami avval járt, hogy az ő asztaláról kaptam élelmezésemet a kollégiumban. Azonkívül ugyanennek a nemes férfinak a közbenjárására, méltóságos Bethlen Katalin grófnő tőpénzt ajánlott fel, évenként harminc forintot.

9. Viseltem a kollégium kebelében néhány tisztséget is, úgymint az 1736. évben a kollégium könyvtárának gondozásával voltam megbízva, az 1737. évben pedig mint a héber nyelvben első, azt a feladatot kaptam, hogy a diákoknak adjam elő Scharodus nyelvtanf.

Ugyanabban az esztendőben, mivel a theologia tanára Szigeti István, a superintendens hivatalba lépett elő, a kollégiumban bizonyos változások történtek. Engem Szebenbe küldöttek ki a kollégium dolgainak beszerzésére a reformátusok nagytekintetű consistoriumánál. Közben a kollégiumban is voltak tanítványaim: Komáromi Elek, Talaba József, Vas Sándor, Türi László, Bobik István nemes ifjak.

10. Károly császár háborút viselt a törökök ellen a szomszédos Romániában, amely alkalmából sok viszályosság volt a kollégium könyveinek biztonságba helyezésével. A háborút pestis is követte és néhány református mágnásnak letartóztatása, ami mind nem kevés rémületet okozott. Az 1738. év június 11. napján egész Erdélyben érezhető földrengés is volt.

11. A szászvárosi egyháztól meghívást kaptam az 1739. évben az ottani virágzó iskola vezetésére. Ezt azonban nem akartam elfogadni, hanem lassanként magasabb dolgokra készültem. A szászvárosiak igyekeztek a szék nyilvános jegyzői tiszterre is meghívni és abba beállítani, de én már az egyház szöszékre szenteltem magamat és öhoftottam a tanulmányok kedvéért a külföldi akadémiákat meglátogatni. Így tehát a kollégium jeles tanárainak, Ajtai A. Mihálynak és Borosnyai Zsigmondnak tancsával élve, megfolyamodtam és megkaptam a leyndi akadémiát alapítványt, minthogy Leydenben az enyedi kollégiumból ketten tartattak el közközlésen.

12. Végre az 1740. évben megkaptam a kollégium tanárától és gondnokától a következő ajánlólevelet:

„Légyen kegyelem és békeség mind azoknak, valakik szeretik a mi Urunk Jesus Krisztust és az ő Felsege országát. Amen.

A kiknek elméjekben a böltsekedésre való vágyódás mélyebben vert gyökeret és fészket, igyekeznek serénységgel a tudománynak nagyobb mértékére és a Sz. David szerint nyereségről nyereségre, erőről erőre menni, míg jutnak az Isten házában való tiszteletnek és a sz. szolgálatnak munkájának elérésére, s gyakorlására.

Illyen indulattal lévén e'levelünket praesentáló kedves tanítványunk, kinek Bod Péter neve, collégiomunknak feleszendők alatt rendes és hasznos bibliothecarius. Nem lehetett nem ajánlanunk őtet az Isten díttségét szerető és terjesztetni kívánó szenteknek illyen okokon.

Ugyanis mind a természetnek, mind a kegyelemnek ajándékaival Istenől megajándékozottván olly serényen és nagy előmenetelekkel tanúságít collégiomunkban folytatta hogy mind előttünk, mind mások előtt kedvességet és dítseretet nyert magának és méltónak ítélte, hogy szép tudományára, s kiváltképen ritka szelid, alázatos, kegyes és fegyhetetlen erköltsere nézve a külső országokon lévő akadémiákra tudományának őregbitése véget kiküldetnének és ott lévő nevezetes alumnával is felsegittetnének. Annakokáért mindezen érdemlett dítsereteire való tekintetben bátorokodunk őtet egész bizalommal kibotsátani ez házában a Mgs. Pátronusok és Patrondk kegyességeknél vétele.

Találjon kedvet azért mindenek előtt a szabad akarat szerint való jótéteménynek, Isten díttségére elszánt alamisének kisáfrárlásában és háldátossággal való szerésében, bizonyosan elhívén minden, aki szívet és kezeit bé nem zárja vele közöltetett jótétemény felől az Apostolnak ama szavát: Aki bőven vet, bőven is arat. 2. Cor. 9:6. Melly ígéletet a jó tselekedeteknek gyü-

möltseről és megjutalmaztatásáról, hogy Isten ő Felsege töltsön be a kegyes adakozó szentekben mind a jelen való, mind a következő életben tőkéletes szívet kíványuk.

Költ N. Enyeden MDCCXL-ik esztendőben Boldog Assz. havának 26. napján.

A N. Enyedi Collegiumnak Professorai
Vásárhelyi Tőke István mp.

Borosnyai N. Sigmund Th. DR. mp.

Ajtai A. Mihály mp.

Approbdlja e szándékat és ajánlja a kegyes kezeknek segítségének Szigeti Gyula István Erdélyi Reformata Ékklesiák Superintendense m. k.

A jelen ajánlólevelet helybenhgyja és megerősíti a bentírt kollégium gondnoksága.

Miután összegyűjtöttem a szokás szerint valamelyes alamisént és mindent elkészítettem az útra, az 1740. év május 23 napján elindultam végre Enyedről. Főként méltóságos Bethlen Katalin grófnő párfogása által nyertem segítséget, aki 50 magyar forintot adományozott és nemes Türi Mihály uram által, ki ugyancsak 50 magyar forintot adott és azonkívül a felesége is 50 magyar forintot.

Közl: Dr. JANCsó ELEMÉR.

(Folytatjuk.)

KERESZTYÉN KRITIKA

1. *Baj van a presbiteri szolgálat területén.* A baj ott kezdődik, hogy igen keveset, vagy egyáltalán nem törődik egyházunk a presbiterekkel. Mert nemcsak akkor kell törődni velük, amikor egyházi ingatlanok eladásáról, építéséről, adókvetéséről kell tárgyalni, a legtöbbször ezzel kimerül minden munkájuk, hanem foglalkozni kell lelkivilágukkal is. A nemtörődömségnek a következménye aztán az, hogy a presbiteri tisztség kezdő színét, értékét veszíteni. Ez az oka, hogy amikor presbiterünk tisztségük elfoglalása alkalmára esküt tesznek, ez ma már nem ünnepe a presbiteriumnak, avagy a gyülekezetnek, olyan szintelen, olyan lélek nélkülivé lett, minden belső és külső ünnepi meghatottság nélkül. Pedig ez az eskütétel mind külső, mind belső lelkimegnyilvánulásában érték kellene legyen és nagy megtiszteltetés arra, akit Istenünk a presbiteri tisztségre elhívott.

Ezért lenne szükség, hogy ne csak kiszemeljük, azután pedig beválasszák barátság, ismeretség alapján, — de figyelmen kívül hagyva hitbuzgó egyéni arravalóságát, — és azután felkessék, hanem már az eskütétel előtt foglalkozni kellene a presbiterekkel, felhíván arra a nagy és szent kötelességekre, ami vár egyházunk presbiteraire és azután is rendszeresen foglalkozni presbiterünk lelkivilágával és bevonní őket a nemzet és egyházépítő munkájába.

2. *Beszéljünk a konfirmációról is.* Miért van az, hogy ahány egyházközség, annyiféle formában és időben tartja meg a konfirmációi ünnepet. Nem elég, hogy istentiszteletünk rendje egyházmegyénként változik és nekem, ha elmegyek egy más egyházközség templomába, állandóan az istentisztelet rendjére kell ügyel-

nem, ha nem akarok az én megszokott istentiszteleti rendtartással feltűnést kelteni. Ennek az következménye, hogy nem adhatom át magamat a zavartalan templomi áhítatnak. A konfirmációi tanítás tartalma és az ezt bezáró ünnepély ideje és rendje is egyházközségenként változik. Egyik helyt Áldozócsütörtökön, máshelyt Pünköst-vasárnapján, Kolozsváron például Áldozócsütörtök délutánján kérdeznak és a reakövetkező vasárnap van a felavatási ünnepély.

Ezzel a kérdéssel függ össze, hogy miért nem ügyelünk a konfirmándusok külső megjelenésére is e nagy ünnepen. A konfirmándusok, ha telkileg felkészülve is jelennek meg az ünnepélyen, de külső megjelenésük sok kívánnivalót hagy fenn. Látunk ott új sportruhát, lehetetlenebbnél lehetetlenebb öltözetű ifjakat, csak az ünnep méltóságához illő, komoly ruházatú ifjakat nem. Hogy nehéz életviszonyok között élünk, azt elismerjük. De ahogy megvesszük az új, mindenféle formájú ruhát ez alkalomra, miért nem vehetünk komoly, egyszerű ünnepi ruhát? Vajjon miért? Azért, mert a szülők nem érzik át ennek a napnak a jelentőségét és nem tekintik ezt a lélekünnepet olyan aktusnak, mikor nemcsak a hagyományból kell résztvenni, hanem lélekből, és ennek meg kell látsania külsőjén és magaviseletén is.

Egységesíteni kellene az ünnep idejét és rendjét, de megfelelően ügyelni kellene arra is, hogy konfirmándusaink az ünnep méltóságához illő komoly, egyszerű ruhában jelenjenek meg.

3. Egyházi életünkben mindennek ékes szép rendben kell megtörténnie. Így kellene templomaink rendtartásában is. De nem így van. Nagyon sok egyházközségben, az úgynevezett liberális vallásos irányzatnak hódolva, szokássá vált, hogy mindenki oda ül a templomban, ahova akar.

Valljuk, hogy Isten előtt és így a templomban is teljesen egyenlők vagyunk. De kérjük, helyes-e az, hogy fiatal gyerekek és leányok, avagy éppen gyermekek ülnek és a már javakorban levő presbiterek, más egyházi tisztséget viselő egyének, avagy idősebb egyháztagek kénytelenek egész istentisztelet ideje alatt állni, mert a régi udvariasságról, hogy a fiatalabb adja át a helyét az idősebbeknek, teljesen leszokott az ifjúságunk.

Ha nem tudnánk egész vonalon egy megfelelő templomi rendtartásnak érvényt szerezni, legalább annyit tegyünk meg, hogy jelöljük ki a presbiterium és az egyházi tisztségeket viselők helyét, ezzel is sokban hozzájárulunk a rendnek és méltányosságnak bár részbeni megoldásához.

4. Beszéljünk a reverzálisról is, mint napjainkban nagyon aktuális kérdéstről. A mi egyházunk nem veszi még ma sem szorosán ennek a kérdésnek a kezelését, amiként teszik ezt más

felekezetek a mi kárunkra, kizárólag egyházpolitikából. Ha a legfőbb egyházi hatóságunk statisztikát kérne be presbitereink, egyházi hivatalnokok, egyházi intézményeknél alkalmazásban levő egyénekről és azok családtagjairól, nagyon meggondolkoztató adatok futnának be. És akkor döbbernénk reá, hogy mennyire ügyelnek más vallásfelekezetek híveiknek az egyházuk iránti kötelességeikre és ezzel szemben, milyen lazán kezeli a mi egyházunk ezt a kérdést.

Ideje lenne már a mult liberális szellemével szakítanunk és szigorúan betartani és betartatni minden egyházztaggal, hogy egyházunk kárára reverzalist nem adhat, de nem különösen akkor, ha egyházunknál vagy egyházi intézményeinknél bármilyen tiszteletbeli vagy fizetéses állást tölt be.

Ha pedig lenne mersze egy vagy más ok miatt ezt megtenni, számoljon tettének súlyos következményével és ha az illető egyháznál bármilyen állást foglal el, hagyja ott pozícióját, ha pedig nem tenné ezt, hivatalból indíttassék meg ellene az eljárás.

5. Lássuk be végre, amíg nem késő, hogy olcsó és mégis irodalmi színvonalú, minden sorában tiszta magyar evangéliumi népiskolai és népkönyvtárakra van szükségünk. Ha másként nem lehet, egyelőre közadakozásból, kezdetnek indítsuk be a vándorkönyvtárakat.

Vajjon eleddig miért nem foglalkoztunk e nagyhorderejű kérdéssel? Miért nem valósítottuk ezt meg? Néptünk, népiskolások ma mindenféle könyvet olvasnak, legkevesebbet azonban irodalmi színvonalú magyar kiadványokat. El kell kezdenünk végre ezt az úttörő munkát. Reá kell nevelnünk református népünket erre és le kell szoktatnunk a lélekmérgező, értéktelen könyvek olvasásáról. Akciónk beindításánál két szempont kell vezéreljen. Hogy megfelelő irodalmi színvonalú, evangéliumi szellemű és hogy e mellett az olcsó is legyen.

Presbiter.

Isten néha elfödi az emberek elől adományait valamilyen hátrányos dologgal. Így a lelkesi pályát elfödi a fiatal emberek elől azzal, hogy a lelkeseknek alacsony a fizetésük. Luther Márton.

Az Egyesült Államok elnöke, Rooseveltt legutóbbi rádiószózatában a következőket mondotta:

"Keressük a béke erkölcsi alapját. Nem lehet a béke igazi, ha megtagadja a testvériséget. Nem lehet tartós, ha gyümölcse elnyomás, éhség, kegyetlenség, fegyveres erőszak. Nem lehet egészséges, ha a kis nemzetek az erős szomszédoktól való félelemben kénytelenek élni. Nem lehet a béke igazságos, ha kihagyják belőle Istent..."

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság gyűlése. A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság történet-tudományi és irodalmi szakosztálya felolvasó ülést tartott, amelynek előadói voltak: Mályusz Elemér dr. egyetemi tanár, Móricz Zsigmond és Szabó Lőrinc írók és Szabolcska László dr. református lelkész, a társaság főtitkára.

Irodalom és Művészet

Hit és élet.

Konferenciái előadások. Református Könyvtár 49. sz. A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Iratterjesztésének kiadása. 78 lap. Ára 10 lej.

Egyes konferenciák, lelkigyakorlatok előadásainak könyvben való kiadása már az azon résztvevők szempontjából is tanulságos, hasznos, de ezentúl is szolgál azzal, hogy szélesebb körben is tájékoztat, épít. Különösen áldásos akkor, ha kollektív munka, olyan értelemben, hogy nemcsak több előadó fejtegetését közli, hanem a hozzászólásokat is összefoglalja.

Ez a kis könyvecske csupán az előadásait (illetve azok vázlatait) adja nyolc szerzőnek, de így is színes és gazdag.

Az előadásokat egységbe fogja az azok mögött álló két (fiú- és leány-) konferencia közös alap gondolata, a hit és élet összefüggése, amelyről elevenen Bagoly Bertalan ír, a hitet főként, mint bizalmat és engedelmisséget tárva fel. A bibliolvasásról Molnár Károly, az imádkozásról Nagy Zoltán ír, olyan vonzóan s mégse feltétlenül, hogy előadásukat nyugodtan fel lehetne olvasni falusi gyülekezetben is, vallásos estélyen. Legmélyebb Horváth István tanulmánya az úrvacsoráról, melyben, anélkül, hogy nehézkesen tudományos lenne, világosan, megalkuvástalan és a kérdés minden fontosabb vonatkozására kitekintően mutatja fel az úrvacsora református értelmét. Ha egy átlag-református, aki jobbára, sajnos, nincs is vele tisztában, megkérdezné az úrvacsora értelme felől, legszívesebben ezt mondanám el neki, együtt a Debreczeni István „Ezt cselekedjék az én emlékezetemre“ c. következő előadásával, mely nem annyira kiegészíti, mint bekoronázza az előzőt. A misszióról Kiss Bertalan szól, találoan mutatva rá, hogy az mennyire lépést tartott nálunk az ifjúsági mozgalommal. Ajtay Béláné inkább a leányokat tartva szem előtt, szól az őszinteségről és bizalomról (inkább az előbbiről), idézve a helyes út felmutatására Jézus példáját. Viszont Orth Győzőnek (ki az előzőt is írta) a tisztaságról szóló írása inkább a fiúkat tartja szem előtt, a kényes kérdést bátor és praktikus formában tárgyalva. Jó volna ezt levélként minden fiatalemberünknek kezébe adni.

Bár már egy éve is elmúlt, hogy e kis könyvecske napvilágot látott, értékéből, használhatóságából nem vesztett, megszerzését őszintén ajánlhatjuk. H. J.

Mózes András:

A várkudui református egyházközség története.

A széki egyházmegye és dr. Konrádi Dániel főgondnok kiadása. 1936. 76 lap.

Ismétellen is foglalkoztat ez a könyv, mely mintája lehet az egyházközségi monográfiáknak. Már régebben olvastam, de igazi értékét akkor láttam meg, mikor az egyházközségben magam is szolgálhattam. Sajnos, a lendület, mellyel egyházközségeink multjának feltárása megindult, alábbhagyott köztünk, pedig „ha élni akarunk, multunkat ismernünk kell. Aki a multat nem ismeri, a jelenben nem élhet öntudatos életet, a jövőbe pedig csak beletáborodik“. (Előszó.)

A könyvecske vezető részében általános tájékoztatást nyerünk a községnek a legrégebb időkbe visszanyúló történetéről, Kiderül, hogy ez a közmondásszerű Kudu sokkal nevezetesebb hely, mintsem gondolnók. Osláv nyelven kendert jelentő neve települést mutat, nemkülönben a 100 nál több itt talált őskori lelet.

Az egyház hamar átment a reformáció tüzén (I. és II. r.), előbb evangélikus, majd unitárius s később jó-

részt református. A templom többszöri pusztulás után mai formájában 1887. óta áll, „süveggel összehordott“ dombján. Első névszerint is ismerős lelkipásztor, Vársárhelyi Péter (1716-tól). Patrónusa sok volt, sok nemes áldozatkészséggel. Népe nem éppen pusztuló, de „ma alig szüleitik valaki“. A belső kép (III. r.) a hitélet általános jellemzését adja, melyet az „Egyházunk mai helyzete“ c. következő fejezet konkrétizál. Multjánál is biztatóbb a közelmúlt sok életjele. A csaknem rom lelkészi lakás, melléképületek stb. újjáépítése csak jelző a belső megújulásnak, melyen a gyülekezet egy évtized alatt keresztülment. A babonákkal telt, felszínes vallásosságú s konzervatív népből minden bűn ellen közelharcot kellett vívni, minden építést és különösen a minden téren beindított és biztatóan lendülő belmissziói munkát harccal s a pásztor személyes áldozatával kellett vállalni. De, mint a jelek mutatják, nem hiába. Jobb is lett volna ezzel fejezni be a könyvet. Az V. részben „A jelenlegi vagyonleltár“ akármennyire is biztató, de mégis száraz közlése, mely a külső képhez tartozik, semmiképpen sincs itt a helyén. Az „Isten és a patrónusok jóvoltából“ kifejezése ellen is tiltakozniuk kell. Annál jobb az a 7 intelem, amit „Kérem községünk református népéhez“ címmel az utolsó lapra nyomtatott a szerző: evangéliumi, szívből jövő s a néphez, érezzük, olyan szól, aki joggal s nem hiába int.

Kudut is, egykori pásztorát is megszeretteti velünk ez a könyv s megmutatja, hogy pásztor és nyáj igaz egybekapcsolódásában milyen nagy jelentősége van a mult öntudatosításának.

H. J.

Előfizetési felhívás. Kiss Béla csernáfalusi lelkész „*Theologia naturalis*“ címen adja ki e fontos kérdésről szóló tudományos értekezését, amely theologiai magánlanári dolgozatnak készült. A könyv megrendelhető a szerzőnél, „Evangélikus lelkészi hivatal Cernatu, jud. Braşov“. Ára 65 lej. Különösen a lelkészek és egyházi munkások figyelmét hívjuk fel erre az értékes dolgozatra.

12 új felekezeti iskola megnyitását kérvényezte az unitárius egyház. Az erdélyi unitárius egyház vezetői Silviu Dragomir dr. kisebbségügyi miniszter útján kérvényt juttattak az iskolaiügyi minisztériumhoz, amelyben 12 új felekezeti elemi iskola megnyitásához kérnek engedélyt. Az unitárius egyház vezetői tervszerű munkaprogram alapján akarják újjászervezni egyházukban a felekezeti oktatást.

A Minerva jubileuma. A Minerva Irodalmi és Nyomdai Müintézet április hó 7 én tartotta 20-ik évi rendes közgyűlését. Az intézet annakidején, az uralom-változás első napjaiban, azzal a céllal alakult, hogy tankönyvekkel lássa el a magyar kisebbségi iskolákat s hogy napilapok, folyóiratok és könyvek kiadásával szolgálja a magyar szellemi élet ügyét. Az intézet 20 évi működése alatt 3,310 323 könyvet adott el. 19 folyóirat és napilap jelenik meg a Minerva kiadásában.

A békéért. Egyre erőteljesebb mozgalmakat indítanak a béke helyreállítása érdekében. Sajnos, eddig nem igen lehet eredményekről beszélni, sőt az utóbbi időben mintha mélyülne a feszültség. A politikai próbálkozások sikertelensége után most egyre többen a kereszténységtől várják a béke szolgálatát. A keresztény egyházak vezetői el is követnek mindent, hogy a krisztusi szeretet alapján békítsék össze az emberiséget. Bár mutatkozna mielőbb ennek eredménye.

Spanyolországban a forradalom óta a legutóbbi időlég zárva voltak a protestáns templomok és iskolák. Újabb hír szerint most 18 városban engedélyeztek protestáns istentiszteletek tartását, viszont az egész ország területén megtiltották a bibliaterjesztők munkáját, úgyszintén tiltva van minden evangéliumi irat- és sajtóterjesztés. Nem engedélyezték az egyházi iskolák újból való megnyitását sem.

H I R E I N K

Halálozás. Súlyos csapás érte ifj. Szabó Géza lelkésztestvérünket, az enyedi kollégium zenetanárát. Felesége, Haensell Susanne orgonaművésznő, egy rigai egyetemi tanár leánya, március hó 28-án váratlanul elhunyt. Lelkésztestvérünk neje messze idegenből követte férjét új hazájába és új életkörülmények közé, de kedves modorával hamarosan sok barátot szerzett és szívvel-lélekkel igyekezett beleélni magát új helyzetébe. Felámadunk!

Finn testvéreink Harju-félszigeten felépítik újra az új Viipuri városát. — Áprilisban egész Finnországban gyűjtést rendeztek az ú. n. Viipuri napokon, hogy így teremtsék elő az új város felépítéséhez szükséges anyagi fedezetet.

A finn—orosz háború idején Finnországba érkezett 2500 angol önkéntes közül az ellenségeskedés befejezése után körülbelül 200-an elhatározták, hogy Finnországban maradnak és az elpusztított területek újjáépítési munkáiban résztvesznek.

Mindössze 1400 ember maradt becslés szerint a szovjetnek átengedett finn területen az őslakoságból. A többi Finnország területére költözött.

A stanislaui Zöckler-szeretetintézetek Lengyelország felosztása következtében orosz kézbe jutottak. Zöcklerék a diakoniszákkal és a szeretetintézetek kb. 300 lakójával és az ott lakó németekkel együtt német területre költöztek. Az oroszokkal kötött megegyezés szerint minden férfi 50 kiló, minden nő és gyermek 25—25 kiló csomagot vihetett magával. — Az utolsó istentiszteletet a templomban karácsony estéjén tartották. A németek karácsony ünnepén szállították el az átköltözőket. — A szeretetintézmények épületeinek legnagyobb részét az oroszok mindjárt a bevonulás után igénybevevették. Az egyik épületben a szovjet mozgóképszínházak központja, a másikban a cigányok központi tábora, a harmadikban a zsidó menekültek tábora helyeztetett el. A Gusztáv Adolf épületet a szovjet katonai iskola számára foglalták le. Ezekben az épületekben, amelyekben a keresztyén szeretet-munka folyt, többet nem fognak imádkozni.

Skóciában a vasárnap esti istentiszteletek megkezdése előtt az elsőlétfítés perceiben áhítatot tartanak. Ezt az újítást a mozilátogató közönség szívesen fogadta.

Az Újszövetség jegyzetes kiadását sajtó alá rendezték kínai nyelven, amikor a japán—kínai háborúban Sanghajt ostromolni kezdték. A misszionáriusnak a házát, ahol a kézirat volt, bombatalálat érte, a ház elpusztult és vele együtt az új kínai Biblia is a tűz martaléka lett. A fordítást újrakezdték és most sikeresen be is fejezték.

A nagyvárosoknak nagy a fénye, de nagy az árnyéka is. Rengeteg baj és nyomorúság tanyái a nagyvárosok. A new-yorki egyházszövetség legutóbb New-Yorkról adott ki egy kis füzetet, amelyben kimutatja, hogy a városban ötszáz ezer család él nyomortanyákon, hétszáz ezer munkanélküli van, egymillió a vérbajos, egymillió ember van letartóztatva, a gyermekbűnözők száma kétezer, évenként 1563 öngyilkosság történik, egymilliókétszáz ezer gyermek semmiféle vallástanításban nem részesül.

Lelkészhány van a hadviselő országokban. Egyre inkább érezhető lelkészhány mutatkozik a hadviselő országokban. Franciaországban a lelkészek nem élveznek hadmentességet s így igen sok lelkész teljesít jelenleg is katonai szolgálatot. Németországban maguk a lelkészek mondták le a hadmentességükről s önként jelentkeztek frontszolgálatra, amiért most sok gyülekezet van lelkész nélkül.

A Chrischona-Intézet, mely Basellől másfél óra járásra van, március 8-án ünnepelte fennállása 100-ik évfordulóját. A bibliai alapokon nyugvó missziói intézet volt tagjai közül 755 áll ma is a belmissziói intézet szolgálatában. Svácban belmissziói munkás közülök 158, Németországban 421, Franciaországban 15. Legutóbb 80 növendék tanult az intézetben négy évfolyamba osztva.

Kínában a keresztyén egyházakban sok helyen szántóföldet ajánlanak fel a hivek, amelynek jövedelme az egyházzé. Az ilyen „Az Úr szántóföldje” elnevezésű területeket kis zászlóval jelölik meg. Mivel a falusiaknak kevés a készpénzük, terményben és élőállatban adakoznak.

Japánban az ifjúság körében nagy keresztyén megmozdulások vannak. Ez annál csodálatosabb, mert évekkel ezelőtt sokan kommunista gondolkozásúak voltak. A múlt év októberében a kyotói egyetemre meghívták Kagavát előadásra és megengedték, hogy előadását az egyetem nagytermében tartsa, ahol eddig keresztyén gyűlést nem tarthattak.

Még mindig vannak rabszolgák. A legújabb statisztika szerint még mindig ötmillió rabszolga van a világon. A legtöbb Etiópiában, Kínában és Arábiában van.

Olaszország nagyobb városaiban szervezet alakult, mely mozgalmat indít a káromkodás ellen. A mozgalmat az állami hatóságok is támogatják. Az olasz rádió is előadásokat tart időnként, hogy a munkásréteget megnyerje a mozgalom számára.

A Károlyi-féle bibliafordítás 350 éves évfordulója alkalmából közöljük mindazokat a bibliafordításokat, melyek islen igéjét magyar nyelven igyekeztek megszólaltatni.

Bátori László a XV. században a bibliát latinból magyarra fordította. 1456-ban halt meg. Munkája csak kéziratban maradt meg, ma azonban nem tudni, hol van. Komjáti Benedek Pál leveleit fordította magyarra. Nyomatott Krakkóban 1533-ban.

Pesti Gábor fehérvári kanonok lefordította és kiadta a négy evangéliomot. Nyomatott Bécsben 1536-ban.

Erdösi Szilveszter János az egész újtestamentumot magyarra fordította és kiadta Újszigeten 1541-ben. Újra nyomatott Bécsben 1574-ben.

Heltai Gáspár kolozsvári lelkész az egész Bibliát magyarra fordította s Kolozsvárott öt részletben kiadta 1551—1561-ben. Segítőfőrsái voltak az őtestamentum fordításában Gyulai István, Ozorai István és Vízaknai Gergely. Ezenkívül Gyulai István lefordította és kiadta Bölcs Salamon könyveit, Sirák könyvét és a Bölcsesség könyvét. Így tehát már az 1552. esztendőben megvolt a biblia magyar nyelven. Az eddig felsorolt fordításokban a szentírás könyvei nincsenek versekre osztva, hanem csak részekre.

Melius Juhász Péter debreceni prédikátor 1565-ben Debrecenben magyarra fordította és kiadta Sámuel préfeta és a Királyok könyveit. Ugyanő lefordította és kiadta az újtestamentumot 1567-ben.

Félegyházi Tamás debreceni prédikátor szintén lefordította az újtestamentumot. Gönczi György bevezetésével, halála után 1586-ban adták ki Debrecenben.

A csepregi Lutheránus Collegium is kiadja ezidőtájt az újtestamentumot magyarul. Az evangéliomokat és epistolákat pedig, melyeket a gyülekezetükben felolvastak és hirdettek, 1589-ben nyomatta ki Manlius János Monyoró-Kereken.

Károlyi Gáspár gönczi prédikátor az egész szentírást, az apokrifus könyvekkel együtt lefordította. Nyomatott Vízolyban 1590-ben.

Klötz Jakab betűivel is kinyomatott Bártfán a biblia. A fordítása Károlyi Gáspáré, csak néhol van kevés különbség.

Szenczi Molnár Albert 1608-ban kiadta a magyar bibliát Károlyi fordításában Hannoviában. Ugyanő má-

sodszor is kiadta, de kisebb formában, Oppenheimban.

Szántó István jezsuita atya ezidőtájt lefordította az ótestamentomot, de 1612-ben meghalván, nem adhatta ki.

Káldi György jezsuita atya a Vulgata szerint lefordította és kiadta Bécsben 1626-ban.

Kinyomatták a bibliát Jánson János, a Molnár Albert fordítását, Váradon kinyomatták a Károlyi fordítása szerint. Tótfalusi Kis Miklós Amsterdamban adta ki. Löcsén Brever Sámuel nyomatta ki a Károlyi szerinti fordítást.

Komáromi Csipkés György debreceni professzor, majd lelkész nagy gondnal lefordította a teljes bibliát 1675-ben. 40 évvel halála után nyomatták ki Leydában, 1717-ben.

Torkos András győri lelkész az újtestamentomot fordította le, fia József pedig kiadta Wittenbergben, 1736-ban.

Nagygyeeri Besnyei György magyardi református prédikátor a teljes bibliát lefordította 1737 táján, de csak kéziratban maradt.

Bárány György és fia János, valamint Sartorius János az újtestamentomot fordították le s Laubánban kinyomatták 1754-ben. Sőt az ótestamentomot is lefordították, de kéziratban maradt.

1841-ben Ballagi Mór Mózes 5 könyvét fordította magyarra eredeti héber nyelvből.

1870-ben Kámory Sámuel pozsonyi evangélikus tanár az Ó- és Újszövetséget fordította le és adta ki.

1882-ben Győry Vilmos az Újtestamentumot fordította le.

1925-ben Masznyik Endre pozsonyi evangélikus teológiai igazgató Újszövetség-fordítása, illetve kiadása.

Raffay Sándor evangélikus püspök Evangélium-fordítása.

1930-ban Czeglédy Sándor ref. lelkész Újszövetség-fordítása jelent meg.

A Budapesten rendezett Tormay Cécile emlékünnepevényen az emlékbeszédet dr. Ravasz László református püspök tartotta és a következőképpen méltatta Tormay Cécile hazafias munkásságát: Micsoda elszánt undorral tölthette el lelkét a tiszta és megszentelt életformák papnőjének az az ocsmány csatornaár, amely akkor előzőnlötte egész világunkat és iszapjával be akarta lepni édesanyánk fejkötőjét, leányunk menyasszonyi fátyolát, fiaink kardbojtját, oltárainkat és úrvacsoraosztó kelyheinket! S mert nem volt férfi Tormay Cécile: tehát nem tanácskozott, nem gondolkodott, nem végzett előzetes tanulmányokat, nem kellett pártszempontokat érvényesíteni, vagy leszámolnia, — örök asszonyi érzéssel megérezte azt, hogy életről, becsületről, emberi méltóságról van szó és inkább a halál, semhogy egy asszony ne lehessen magyar, keresztyén és ne lehessen tiszta, mint amilyen az édesanyja volt. Felsikoltott, mint egy vészmadár, szárnyait kiterjesztve átrepült az ország felett, átrepült a szíveken — ébresztő, vádoló, csodálatos sirály. Megérezte, hogy ebben a teljes pusztulásban vissza kell térni az ősi, egyszerű igazságokhoz, fel kell ébreszteni az élet ősi, egyszerű ösztöneit, új szeretet, új áldozat, új hit, új akarat kell. Nem a politikusok előszobájába ült be, a női lelket ragadta meg, kereste a magyar hitvest, kereste a magyar anyát. És megtalálta. Az asszonyok ráismertek: ez az ő lelkiismeretük szava, az ő hivatásuk tudata, ez az asszonyi szolgálat örök

törvénye és megmozdult bennük az, ami jó, ami nemzetépítő, ami örökkévaló. Amelyik elfogadja és megszüli a gyermeket, életét eltékozza a szolgálatban, tud névtelen maradni, a türebben el nem fárad s amikor a legerősebb férfiak összeomlanak, akkor is helyt áll, hisz és engedelmeskedik s végül győz. Nem egyik, vagy másik társadalmi réteget mozgatta, neki az örök magyar asszony volt a testvére, barátja, akár napszámos volt, akár hercegné. Megteremtette a magyar egység egyik alapfeltételét: a magyar asszonyok lelki közösségét eszményekben és szolgálatban. Szavára és példájára a magyar asszonyok megtalálták önmagukat és újra hozzáálltak ahhoz a munkához, amely éppolyan nemzetépítő, hősi és értékes, mint a honfoglalás, a törvényadás, a hadvezetés... Tormay Cécile életének nagy tanítása: a nemzet sorsát férfiak alkotják ugyan, de a férfiak lelkét asszonyok. Azért kell a magyar asszonnak hívóbbnak, nemesebbnek és önfeláldozóbbnak lennie, hogy magyarabb, emberibb és férfiasabb legyen a nemzet.

Székesfehérvári hittestvéreink a pap-költő Bódds Jánost hívták meg Szombathelyről. Új gyülekezetében az új lelkipásztor nyílt levélben fordult az egyháztagokhoz. Ebből a levélből vesszük az alábbi érdekes részleteket:

Mindenesetre megkap az az őszinte és igaz hang, mely képmutatás nélkül mutat rá a valóságra. Valamikor ilyenek voltak a magyar kálvinista lelkipásztorok. Igaz, hogy különben is nézett ki akkor a lelki élet, az élő hit közöttünk! De hadd beszéljen a székesfehérvári lelkipásztor:

„Nem tudom, hogyan pusztíthat az ördög egy gyülekezetben annyira, mint itt pusztított és pusztít. Ennyi kemény, közönyös, elvadult lélek talán sehol sincs, mint itt. Megmutatja ezt a templombajárók száma. A templom legfeljebb ezer embert fogadhat be. És még ennyien sincsenek, legfeljebb 4—500-an. Vagyis a gyülekezetből 3500 ember tájára se néz a templomnak. Szombathelyen a 800 lélekből is jártak ennyien templomba!

Hol van az a 3500 ember? Anyák, apák, gyermekek, ifjak? Hol vannak, mit csinálnak?

Mi lesz azokból az ifjakból, akiknek ilyen jó templomkerülő szüleik vannak? Ilyen jó „Reformátusok!” Mert csak időzjelben reformátusok, a valóságban pogányok. Isten nélkül élni pogányság! Jaj ennek a gyülekezetnek, ha ez így marad!

*

Lehet otthon is imádkozni, mondotta valaki, aki ezzel háritotta el magától azt, hogy a kályhára adakozzék. Nem megyek úgysem, hát minek adjak? Méltó válasz és jellemző a „jó” reformátusokra. Isten őrizze meg egyházunkat az ilyen „jó” reformátusoktól! (Templomi kályháról van szó.)

Templomból elmaradni két okból lehet: betegség miatt, vagy halaszthatatlan szolgálati teendők miatt; minden más kifogás az ördögtől van.

Vitéz Madaras Gyula 10 P egyházi adóját önként 40 P-re emelte, Rosta István egyházi adóját 6 P-ről

önként 12 P-re emelte, Herczeg János 8 P-ről 12 P-re, Herczeg Pál 6 P-ről 12 P-re emelte. Ime, aki akar, az tud adni és adózni.

Jönnek az adófelszólamlások. Van köztük egy pár megokolt felszólamlás is. De akad kötekedő, egészen tiszteletlen hangú. Van amiből kilátszik, hogy írója „jól oda akart mondani“ és valahogy kiérzik többől valami, amire azt lehetne mondani: a kéz Ézsaué, de a hang Jákóbé. Fájdalmas az a sopánkodás, ahogyan egyesek egy-két pengőt le akarnak alkudni. „Lehetetlen megfizetni, képtelen vagyok rá“ stb, stb. Szegény református egyház, valamikor meg kellett értened halni, el kellett veszíteni a vagyont, a családot és képesek voltak rá az őseink. De mi pengőkön és krajcárokon alkudozunk. Mozi, új ruha, bál, ital, kártya, vikend és ki tudja, még mi viszi el a felesleget. Az Egyháznak nem jut. Az küzdjön az adóssággal, vegyen fel évről-évre kölcsönt, épületei romladoznak. Mindez nem számít. Csak egy-két pengőt lealkudjunk az egyházi adónkból. És ezt teszik sok esetben jó jövedelmű, jól öltözött, esetleg magas ebadót fizető emberek. Hát bizony, ha senkinek nem is, de nekem nagy keserűséget okozott a felebbezések nagy része. Sokkal nagylelkűbbnek hittem a büszke fehérvári református híveket, mint amilyenek többen közülük mutatják magukat. Pedig még a legkisebb adót kell csak fizetniök. Hát ha 10, vagy még magasabb százalék lesz az egyházi adó? Hát ha 40% lenne, vagy 70%, mint másutt, sok helyen? Akkor kitérnének? — Ime, ennyit ér a mi hitünk! Megrázzák a fát és hullani kezd a fergese. Vigasztaló azonban az, hogy a java, az fön maradt!

*

Különb en a legnagyobb elismeréssel kell megemlékezni arról, hogy a hívek nagy sokasága megértéssel fogadta az adókiivetést. Kb. 500 egyháztagnak emelkedett az adója az egységesítéssel. És ezeknek még a tizedrésze sem felebbezett. Ez biztató jel, hogy vannak itt egyházukat áldozat árán is szerető emberek. S ezek a jövőd ígéretei.

*

Csodálatosan szép volt, s lelkiekben, szellemiekben egyaránt gazdag az itt rendezett ifjúsági konferencia. Az egészben talán az volt a legszomorúbb pont, amikor én bejelentettem, hogy a székesfehérvári gyülekezetben nincs ifjúsági egyesület. A mi ifjaink csak táncolni járnak az Egyházhoz. De a templom, biblia-óra, ifjúsági munka, ez mind idegen nekik. Milyen jövő vár arra a gyülekezetre, amelynek ilyen ifjúsága van? Hogyan lesznek ezekből jó presbiterek?

Szülők, ti is hibásak vagytok! Ne engedjétek fiaitokat a szabadosság útjára! Isten tőletek is számonkéri majd az ő hitetlenségüket!

Fiók! Minden vasárnap délután fél 4-kor ifjúsági bibliaóra van az iskola kistermében! Inasok, segédek, nőtlen ifjak, jöjjetek. Szeretettel hívunk és várunk benneteket.

*

Az asszonyok vezetői legyenek szem előtt, már csak azért is, hogy mindenki lássa: helyükön vannak-e, jó példával járnak-e elől?

Ugyanígy kellene a presbitérium tagjainak is a nekik kijelölt helyen ülni, hogy lássuk: legelemibb kötelességüknek eleget tesznek-e, legalább a következő választásnál tapasztalatainkat érvényesíthetjük.

Ahogy beszélgetek ezzel is azzal is arról, hogy miért vadultak el úgy egyesek az Egyháztól, az egyházi munkától, az a benyomásom támad, hogy ebben a gyülekezetben minden második ember meg van valami miatt sértődve. Lehet, hogy joggal megsértődött az illető. Lehetett rá oka, sajnós. Azonban mégis ő a hibás, ha emiatt az Egyházon áll bosszút és bosszút. áll önmagán is. Hívó ember nem sértődik meg. Mert a sértő nem tudja mit cselekszik és ezért elnézi neki. Vagy imádkozik érte. De semmiesetre sem fosztja meg önmagát a templombajárástól, mert ezzel a maga lelkében vall kárt.

*

Lelkészlakot kellene építeni. Lelkészi hivatal kellene, ami méltó ekkora gyülekezethez. Kinőtte a gyülekezet az épületeit, mint a kamasz a gyermekruhát. Kilóg belőle a keze-lába. Ez a hivatal és parókia megfelelhet egy kis gyülekezetnek, de nem méltó a mostanihoz, mely a legnagyobb a Dunántúlon. Csodálom, hogy eddig is elnézték ezt a gyülekezet önértetes és a külsőre is adó, s egy kis széperzéssel rendelkező tagjai. Az ember elkeseredik, ha más városi gyülekezet parókiáját és lelkeszi hivatalát meglátja s a fehérvárihoz hasonlítja.

Építeni kellene... de miből?

A templomot nagyítani kellene. Hiszen negyed-részt se tudja befogadni a gyülekezetnek. Végre is, egyszer csak eljön az idő, amikor a templomkertülők közül is sokan lesznek a templomba vágyakozók. Bizonyosan eljön, mert Isten Igéje el fogja végezni a győzelmes munkát. Nagyobb templom kell, építeni kell,

de miből?

A kultúrházunk is rozoga állapotban van. Rideg, hideg, vizes, fűthetetlen, barátságatlan. Rendbe kellene hozni,

de miből?

Diakonissza kellene, nem is egy, de kettő, mert híveinket halásszák, mert szívek várnak vigasztalásra, kezek nyúlnak ki a fájdalom, a sötétség, a lelki éhség és szomjúság mélysegeiből... Diakonisszát kellene tartanunk,

de miből?

Miből, kedves felebbező, alkudozó, bezárt szívű testvérek? Miből? Zúgolódásból, kötekedésből? Jótanácsokból? Ezekből soha! Csak a hitből, ami tettekben, áldozatokban, nagyobb adóvallásban megnyilvánul. Ha majd hívó szívek lesznek, lesz minden. De míg a hitetlenség dül, addig minden rozoga! Ne jótanácsokat adjatok! Szívet, hitet hozzatok s megéled a gyülekezet.

Hollandiában, mint az ottani bibliatársulat havi értesítője közli, napról-napra növekszik a mozgosított hadseregben a Bibliát olvasni akaró katonák száma. Eddig 72.175 db. Bibliát bocsátottak a csapatok rendelkezésére. A belga tábori lelkészek kérésére a Holland Bibliatársulat holland Bibliákat és Újszövetségeket küldött a flamandnyelvű katonák részére.

A Skót Református Egyház külön bizottsága eddig 70, étkezővel ellátott katonaothont rendezett be a laktanyák közelében. A kisebb katonai alakulatok számára mozgó étkezők, mozik és olvasószobák állnak rendelkezésre.

Szerkesztésért felel: DR. TAVASZY SÁNDOR.